

Verslag Nedworc Themamiddag: ‘Scheuren rond de Hoorn van Afrika’ met Jan Pronk

Woensdag 25 februari 2026, Humanity Hub, Den Haag

Themamiddag met interview met Jan Pronk en discussie met de zaal, gefaciliteerd door Paul Hassing en voorbereid door de werkgroep Boekworc. Aanwezig waren, naast de auteur zelf, 55 geïnteresseerden.

Het boek: In zijn laatste boek ‘Scheuren rond de Hoorn van Afrika’ blikt Jan Pronk terug op zijn lange betrokkenheid bij de regio en concludeert: wegsturen mag niet. Hij beschrijft zijn inzet voor autonomie, vrede en internationale hulpverlening in de regio, eerst als politicus op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking, later als leider van vredesmissies van de Verenigde Naties. Pronk beschrijft wat hij daar decennialang aantrof, de massale sterfte door droogte, oorlog en etnische zuivering. En hoe hij samen met mensen in de regio zocht naar manieren om de toekomst te verbeteren. Er moet een einde komen aan de vele geweldescalaties als gevolg van machtsstructuren, kolonisatie, klimaat en armoede. Hoe kan het onheil worden gekeerd?

Vragen van Paul aan Jan Pronk:

Paul: Is de “dekolonisatie” te vroeg gekomen voor de Hoorn van Afrika en ook Suriname?

Jan: Ten eerste is kolonisatie nooit goed geweest en ten tweede was Suriname veel meer klaar dan we dachten. Ethiopië is nooit gekoloniseerd geweest, Soedan was eigenlijk het eerste land waarin de kolonisatie tot een einde kwam, voor Ghana. Maar wanneer is een land klaar? Binnen landen zijn verschillende groeperingen, voor sommige komt het te laat, voor anderen te vroeg. In ieder geval moet politieke, staatskundige autonomie voorafgaan aan economische autonomie. En dat heeft Nederland niet goed gedaan in geval van Suriname. Ethiopië daarentegen was nooit gekoloniseerd, maar toch kwamen ook in dat land soortgelijke problemen voor na het einde van de koude oorlog.

Paul: Het boek eindigt met constatering dat er niet veel vooruitgang is geboekt in de Hoorn van Afrika. En de situatie van dit moment geeft ook niet veel reden tot optimisme. Richten we ons te veel op Gaza, Oekraïne, ontwikkelingen in USA/MAGA?

Jan: Ja, we richten ons op dat waar we belang bij hebben. En er is ook wel veel aan de hand in de wereld, terwijl de VN zwakker wordt. Wat Soedan betreft; mijn bemoeienis stopte abrupt in 2000 (Pronk werd van OS afgehaald). Toen was er nog geen vrede tussen Noord en Zuid-Soedan. Er waren al wel mogelijkheden zoals de Vrienden van Soedan groep (Noorwegen, Engeland, Nederland onder IGADD). Het is toen wel gelukt een wapenstilstand tot stand te brengen en later een Vredesovereenkomst (2003, na 15 jaar oorlog). In die tijd was er nog geen aandacht voor de regio

Darfoer, daar was toen nog geen probleem. Daar begon vanaf 2002/3 een bevrijdingsbeweging van Afrikaanse (zwarte bevolking tegen Arabische militie).

Paul: Was dit een strijd tussen veetelers en sedentaire landbouwers zoals ook in West-Afrika voorkomt, of tussen moslims en christenen, komen Arabieren op voor hun veeteelt broeders?

Jan: Conflicten ontstaan altijd met een tegenstelling. In Darfoer was dit de droogte waardoor de veetelers in de knel kwamen en eeuwenoude traditionele regels overtraden. Als zo'n conflict eenmaal escaleert gaan andere groepen zich ermee bemoeien via allerlei lijnen: groep, religie, Khartoem, Libië, etc.... Dan wordt het steeds complexer om op te lossen. Het is dus belangrijk om conflicten niet te laten escaleren, dus ingrijpen bij het eerste begin van een conflict.

Paul: De overheid van Soedan was niet geïnteresseerd in deze tegenstelling (veetelers/landbouwers).

Jan: Nee, in deze landen is de overheid vooral bezig met zijn eigen machtspositie, niet zo zeer met de noden van het volk. In 1982 is de VN een Operatie Noodhulp gestart maar deze heeft niet goed gewerkt. Daarbij kwam het einde van de koude oorlog in die tijd, waardoor landen hun eigen gang mochten gaan en dat ging gepaard met vele slachtoffers en schade/scheuren.

Paul: wat kunnen we wel doen in deze situaties?

Jan: Bijdragen aan verandering en proberen escalatie te voorkomen. Katalyseren van wat er in een bevolking gebeurt aan positieve verandering. Maar je kunt nooit verandering van buitenaf voor elkaar krijgen.

Vragen uit het publiek:

V: Vraagsteller haalt voorbeeld aan van lokale, historisch-traditionele manier van conflictoplossing in Wajir, Kenia. Wat kunnen we daarvan leren?

Jan: Er zijn schitterende boeken geschreven over deze tradities, specifiek en generiek. Er zijn ook tradities voor heling na conflict. Daar moeten we veel mee bezig zijn/verstand van hebben.

Paul: Hadden OS-werkers dat?

Jan: Tja, er is veel van bovenaf bedacht, maar langzaamaan hebben we geleerd dat je moet denken van beneden af vanuit de mensen. Tegenwoordig is daar veel meer aandacht voor bij b.v. Ngo's.....het moet daar gebeuren. Ook op het departement was er steeds meer aandacht voor (we hebben het nu over de jaren 90)

V: De tegenstelling veeteler/landbouwer, zwart(slaaf)/Arabieren, dit zijn eeuwenoude scheuren, die nu steeds erger worden.

Jan: Wat we niet hadden moeten doen is 1) koloniseren; 2) optuigen natiestaat. Bij de onafhankelijkheid ontstond er direct een 'bevrijdingselite' die de touwtjes in handen nam, meteen basis voor conflicten. De grenzen werden indertijd wel erkend door de nieuwe leiders, maar consequentie was wel dat er verschillende groepen in één land kwamen te wonen. Met alle gevolgen en conflicten van dien, zoals in Soedan en nu Mali. De oude invloedssferen golden niet meer.

Paul: Gaat Mali splitsen zoals Soedan?

Jan: Wie weet, zou kunnen. In Tigray is het gebeurd en zelfs dan zijn er weer interne groepen die tegenover elkaar komen te staan. Regionaliseren kan ook, maar dat geeft weer nieuwe problemen.

V: Bij de vrede van 2003/2004 in Soedan wilde Amerika veel investeren als 'vredesdividend' dat liep niet goed af.

Jan: Grenzen lagen in die tijd niet goed vast, daar ontstonden weer nieuwe conflicten over. Toen bleek het gebied rijk aan olie en de grote internationale oliemaatschappijen sprongen ere bovenop met alle gevolgen van dien. Net als in Darfoer nu zijn grondstoffen tegenwoordig heel belangrijk geworden en zo escaleren conflicten, zeker als er buitenlandse belangen mee gemoeid zijn.

V: Ik was in periode 78-81 in Juba als leraar aan de universiteit en leer nu dat ik onderdeel was van vredesdividend project. Ik lees in het boek dat de lokale leiders van dat moment weinig oog hadden voor het lijden van hun volk. Kunnen we hier iets doen om aandacht te vragen voor het eigen arme volk?

Jan: Er bestaat ook zo iets als slecht leiderschap. Als een vechtersbaas de politieke baas wordt is dat vaak slecht nieuws. Het kan van kwaad tot erger gaan en dan is het erg moeilijk om van dergelijke leiders af te komen.

V: Dekolonisatie heeft zich nog niet echt voorgedaan. De echte macht heeft zich nu verschoven naar het Midden-Oosten.

Jan: Bij dekolonisatie moet je denken aan verschillende zaken

- Politieke macht
- Economische macht
- Staatkundig/juridische macht

De laatste is gemakkelijk te realiseren, maar bij de andere twee is vaak nog veel externe invloed b.v. van oud-kolonisatoren. En we moeten ons niet vergissen; de invloed van het Midden-Oosten is er altijd geweest, lang voor de Europese kolonisatie. De invloed van China is er nu bijgekomen. En op dit moment wordt de rechtsorde opzijgeschoven door Westerse leiders.

V: Ik zou meer willen weten over bottom-up strategieën en wat de rol van vrouwen is geweest bij het (oplossen van) conflict?

Jan: Vrouwen waren geen onafhankelijke macht in het Zuid/Noord Soedan conflict. Er waren wel vrouwen met indirecte invloed. In het Zuiden waren islamitische krachten niet zo belangrijk, daar lieten vrouwen zich wel gelden. In het Noorden waren de vrouwen rond 2004 ook sterk geworden. Islamisering was toen nog niet zo van belang. In Darfoer werden vrouwen en hun kinderen wel onderdrukt. Vrouwen kregen kinderen die potentiële strijders waren. Deze moesten vroegtijdig worden uitgeschakeld. Jongens van 20 vochten om 'onze eigen mensen te beschermen' Op hun 40ste waren het leiders geworden.

Paul: De huidige geopolitiek richt zich op: 1) Economische macht; 2) Militaire macht. Vroeger maakte Europa gebruik van Soft Power zoals armoedebestrijding. Dat is nu van het toneel verdwenen.

Jan: Definieer Soft Power: Rechtstatelijk, democratie, mensenrechten, sociaal/cultureel, wederzijds. Het ging toen om waarden zoals Rechten van de mens, Basic human needs. Nu draait het om 'Onze Veiligheid'. Europa was een waardengemeenschap, nu niet meer (bv Gaza) Prioriteiten nu zijn: tegenhouden van vluchtelingen; export. Mijn advies aan de nieuwe minister is dan ook: Je hebt een visie nodig, niet alleen geld en projectjes. Tot die visie behoren waarden. Ik hoorde een prachtige beschrijving van 'Soft Power' nota bene bij een conferentie door China. Nederland heeft geen visie op zijn relatie met China. Het zou misschien nuttig kunnen zijn om met China te praten over de nieuwe wereldorde. Wel moet Europa sterker worden om zichzelf te kunnen verdedigen.

V: Wie is het publiek voor het Boek?

Jan: Studenten, journalisten, politici etc. Het moet gezien worden als een Case Study.

V: Hoe begrijp je als ontwikkelingswerker wat mensen 'bezielt'?

Jan: Ik ben zelf gaan begrijpen dat religie belangrijk is bij conflict beperking, De rol van Magie, tja. Er is vaak wel relatie met voorouders, natuur etc. als cement van de samenleving. Mijn advies is dan ook: Luister en respecteer eigen waardensysteem van mensen in die landen ook als deze strijdig zijn met de onze.

V: Maatschappelijk middenveld is echt iets van Nederland. Hoe zit dat in andere landen, hoe leeft men samen, hoe komt men tot consensus in andere samenlevingen? En was het goed dat Soedan is gesplitst?

Jan: Die splitsing kon niet anders; de tegenstelling tussen Noord (Arabieren) en Zuid, (zwart en voormalig jachtgebied voor het Noorden om slaven te bemachtigen). Dit was vanaf de onafhankelijkheid al duidelijk. Net als Palestijnen en Israël, dit zal nooit meer samenkomen.

V: De rol van Milieu dimensie in Hoorn van Afrika. De lokale milieuorganisaties kunnen samen optrekken omdat ze allen belang hebben bij hun leefomgeving.

Jan: Wat vroeger ontwikkeling van onderop heette heet nu Shifting the Power, of Localisation (ze moeten het zelf doen). Wij kunnen vanuit hier hooguit kataliseren. En wij moeten van hen leren over onze samenleving (vrouwenorganisaties, boerenorganisatie).

Paul: Jonge mensen: wat is uw advies aan jonge mensen die nu in OS werken?

Jan: 1) Blijf studeren; 2) Luister; 3) Blijf je inzetten; 4) Ontwikkelingswerk is thuiswerk (tegen krachten hier die ontwikkeling daar tegenhouden).

V: Hoe kan het zijn dat Somalië nog steeds één land is?

Jan: Dat moeten ze zelf beslissen. Het zou goed zijn als Somaliland apart zou worden, maar ze horen bij elkaar vanwege de koloniale tijd. Beter is als wij ons er niet mee bemoeien dan wordt het conflict groter. Naar mij idee is het beste om in Somalië veel regionale autonomie binnen een natiestaat te hebben.

Paul: Wat is de rol van particuliere militaire groepen in de Hoorn van Afrika?

V: In sommige delen van Afrika spelen particuliere militaire groepen een handhavende rol m.b.t. toegang tot kostbare grondstoffen.

Jan: De militaire invloed wordt steeds sterker vanwege de schaarse grondstoffen waar ze controle over hebben. Dit is een extra dimensie waardoor conflicten steeds minder beheersbaar worden.

Hierna wordt de bijeenkomst gesloten.